

[Greek text](#)

[English text](#)

Greek text

Το χαγιάτι είναι ένα κτίσμα στο ισόγειο ή στον όροφο που δεν είχε την επιμέλεια κατασκευής του σπιτιού, σε σχήμα ορθογώνιο, που η μια πλευρά του έμενε ανοιχτή ενώ η στέγη στο σημείο εκείνο στηριζόταν σε ξύλινες κολόνες. Το χαγιάτι των σπιτιών είναι ανοιχτό, με ξύλινα υποστηρίγματα με προσιέφαλα, που κρατάνε που κρατάνε τα δοκάρια της στέγης. Συχνά επίσης διαμορφώνεται ένα είδος τοξοστοιχίας με τόξα από μπαγδατί, που παλιότερα τα ονόμαζαν κουρτίνες, ειδικά όταν είχαν κοιλόκυρτα διακοσμητικά σχήματα. Αργότερα το χαγιάτι κλείνεται με μεγάλες τζαμαρίες.

- Η λειτουργία του ημι-υπαιθρίου αυτού χώρου (χαγιατιού) ήταν βασική για τη ζωή των κατοίκων της υπαίθρου. Στο χαγιάτι ζούσαν, μαγειρεύαν, εργάζονταν, μεγάλωναν τα παιδιά και περνούσαν τα τελευταία χρόνια της ζωής τους οι γέροι της οικογένειας και σε αυτόν τον χώρο γινόταν και το πλύσιμο.
- Η βυζαντινή κάτοψη των σπιτιών έλαβε ποικίλες παραλλαγές με τις προεξοχές στους ορόφους, τα περίφημα σαχνισιά, λέξη που προέρχεται από την ιρανική σαχ νισίν, ο θρόνος του Σάχη και όλα αυτά τα στοιχεία τα οποία τα βλέπουμε ολοζώντανα στη μακεδονική αρχιτεκτονική και γενικότερα στη βαλκανική αρχιτεκτονική, που είναι επιρροές από τη βυζαντινή.. Τα μεγάλα σπίτια που για πρώτη φορά απέκτησαν τζαμλίκια και ξύλινα παράθυρα τα αποκαλούσαν κικρι πεντζέρ, τα σαράντα παράθυρα. Περισσότερο προσεγμένα είναι τα καθιστικά που διαμορφώνονται στα υπερυψωμένα δάπεδα των σαχνισιών.

Η εσωτερική αυλή ήταν ο πρώτος χώρος ενός σπιτιού μπαίνοντας και συνήθως βρισκόταν στο επίπεδο του κήπου. Στην περίπτωση αυτή η εξωτερική

είσοδος, που συχνά ήταν τοξωτή με πέτρινο πλαίσιο και δυο ξύλινα θυρόφυλλα με μεγάλα καρφιά και μεντεσέδες, οδηγούσε κατευθείαν στον πρώτο όροφο ή στην σκάλα του. Η έκταση και το σχήμα της αυλής διέφεραν σε κάθε σπίτι. Ήταν μια πλακώστρωτη επιφάνεια σε σχήμα τετραγώνου ή ορθογωνίου που κάλυπτε είκοσι ως εικοσιπέντε τετραγωνικά μέτρα. Σ' ένα σημείο της βρισκόταν η σκάλα για το πρώτο πάτωμα και περιφερειακά το υπόγειο, το ζυμωτάρι και

το κελάρι. Η λέξη "κελάρι" προέρχεται από το λατινικό cellarium. Έτσι λέγονταν στην Βυζαντινή περίοδο, μεταφερόμενο από την Ρωμαϊκή γλωσσική κληρονομιά το δωμάτιο που χρησιμοποιούνταν ως αποθήκη τροφίμων αλλά και ως χώρος διαφυλάξεως ειδών ρουχισμού. Κάτω από το πατάρι υπήρχε ένας χώρος ειδικά διαμορφωμένος σε αποθήκη όπου αράδιαζαν τα ξύλα, άκοφτα για το τζάκι. Επίσης κλήματα για προσάναμμα, δαδιά και κάρβουνα δενδρίσια.

Η πρόσοψη του σπιτιού είναι μεσημβρινή και ένα τμήμα της προεξέχει, για να γίνεται δυνατή η επιτήρηση της δρύινης δίφυλλης πόρτας της εισόδου. Βασική αρχή στη διάρθρωση της κάτοψης είναι η αυτοτέλεια κάθε χώρου και η σύνθεσή του με τους υπόλοιπους. Έτσι, αν και υπάρχει σαφής κατακόρυφος διαχωρισμός των λειτουργιών (οι δευτερεύουσες στο ισόγειο και στην αυλή, οι κύριες στον όροφο) διατηρείται μια εσωτερική επικοινωνία μεταξύ τους, με την ύπαρξη ενός κεντρικού πυρήνα, γύρω από τον οποίο γίνεται η διάταξη των χώρων. Τον πυρήνα αυτόν τον συναντάμε μπαίνοντας από τη χαμηλή πόρτα της εισόδου.τη

- Μερικά από τα χαρακτηριστικά της στοιχεία, είναι οι αρχιτεκτονικές προεξοχές (σαχνισιά), ο υπερυψωμένος επάνω από τη στέγη "ηλιακός" που επικοινωνούσε με ξύλινη σκάλα με το ανώγειο χαγιάτι και ήταν ελεύθερο απ' όλες τις πλευρές καθώς και οι δίφυλλες βαριές εξώπορτες με οριζόντια και διαγώνια ξύλα, που φέρουν

πλατυκέφαλα γυφτόκαρφα. Ο εξοπλισμός του χώρου διημέρευσης περιλαμβάνει σταθερά ξύλινα καθιστικά (μιντέρια), εντοιχισμένες ντουλάπες, μουσάντρες) και ελάχιστα κινητά έπιπλα. Στο τζάκι διαμορφώνεται ημικυκλική καμινάδα.

- Ο χώρος διαμονής θερινής (τζαμακιάνι) είναι ελαφρά υπερυψωμένος με διαμπερή ανοίγματα προς το δρόμο και το χαγιάτι. Στη στέγη υπάρχει το ηλιακό • Στα οθωμανικά και εβραϊκά σπίτια διαμορφώνονται καμπύλες υποστηρίξεις. Το Αρχοντικό Σαράφογλου αποτελεί ένα από τα κλασικά δείγματα της Βεροιώτικης αρχιτεκτονικής.

- Η αρχική φάση του αρχοντικού ανάγεται στον 18ο αιώνα, με διαδοχικούς ιδιοκτήτες τους Α.Καμπουρονίκο, Γ.Πετρά και Κ. Σαράφογλου. Στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα αποκτά την εικόνα της πλούσιας αστικής κατοικίας με πολυάριθμα δωμάτια και αξιόλογο εσωτερικό διάκοσμο, που αφαιρέθηκε κατά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο από αξιωματικούς της Αντάτ.

- Το αρχοντικό Σαράφογλου καταλαμβάνει δεσπόζουσα θέση σε μια τυπική οικοδομική νησίδα που εκτείνεται γύρω από τη μεταβυζαντινή εκκλησία της Παναγίας Βαλτεσσινης. Η κύρια είσοδος οδηγεί σε μία μεγάλη σκεπαστή αυλή, βοτσαλοστρωμένη με γεωμετρικά μοτίβα. Στον όροφο, τα δωμάτια ανοίγονται προς μια ευρύτατη σάλα, με υπερυψωμένες στοές στις δύο πλευρές και με υαλοστάσιο προς την αυλή.

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό του κτιρίου είναι ότι διατηρείται η λιθόστρωτη εσωτερική του αυλή.

Εκείνο που χαρακτηρίζει το εσωτερικό των σπιτιών είναι οι άνετοι και πλούσια διακοσμημένοι χώροι. Το γενικό σχήμα της κάτοψης είναι το ορθογώνιο που σπάει σε Γ ή Π. Ο πυρήνας, το πρωταρχικό τους κύτταρο είναι ο τρίκλιнос, δηλαδή ο ένας και μοναδικός χώρος όπου υπήρχαν γύρω οι

οντάδες σε σχήμα Π, ένα τρίβιλο, δηλαδή δύο κολονίτσες που σχημάτιζαν τρία βίλα σκεπασμένα, ένας προθάλαμος και ελάχιστα βοηθητικά. Αυτό ήταν το σπίτι. Το σπουδαίο είναι ότι η βυζαντινή και μεταβυζαντινή κατοικία ανακάλυψε την πολλαπλότητα του χώρου, αντίληψη που μοιάζει με την ιαπωνική και την οποία τείνει να επαναφέρει η σημερινή αρχιτεκτονική μας. Αυτός ο ένας χώρος, αλλάζοντας τα στρωσίδια, γινόταν νυχτερινός χώρος ύπνου. Κρύβοντας όλα τα κινητά αντικείμενα μέσα στις εντοιχισμένες ντουλάπες, τις μουσάντρες, από την τουρκική λέξη μουσαντιρά που σημαίνει ντουλάπι, τον καθάριζαν και τον έκαναν χώρο υποδοχής, χώρο διημέρευσης και ό,τι άλλο μπορείτε να φαντασθείς. Υπήρχε ακόμη το χαγιάτι, ένα από τα πρωταρχικά στοιχεία της αρχιτεκτονικής μας παράδοσης, όπου η οικογένεια περνούσε τον μισό της χρόνο τα καλοκαίρια, ενώ το χειμώνα ήταν το τρίκλινο. Κάτω από τα παράθυρα προς την πλευρά του καλύτερου ηλιασμού και της θέας, βρίσκονται χαμηλοί σοφάδες (μιντέρια) σκεπασμένοι με πολύχρωμα υφαντά και μαξιλάρες. Δημιουργούνται έτσι γωνιές για συζήτηση και απόλαυση της θέας, κάτι ανάλογο με τα «divanhanas» της γιουγκοσλαβικής αρχιτεκτονικής, τα «kyosk» της βουλγαρικής, τα «divan» της τουρκικής και τα «dysheklllek» της αλβανικής. Λεπτά ξύλινα κολονάκια και ξυλόγλυπτα κάγκελα κοσμούν τα κιόσκια.

English text

The *hayat(i)* was a rectangular structure on the ground or the 1st floor, which was not built as meticulously as a house, and whose one side remained open, the roof along it supported on wooden pillars. The hayati of a house is open, propped on wooden columns with capitals. There is often a line of wattle and daub arches, called curtains in earlier times, especially if they had concave-cum-convex shapes. In later years, a hayati was enclosed by large glass panes.

The functionality of this quasi-open-air room (hayati) was essential to countrymen's lives. The hayati was the locus where people lived, cooked, worked, grew up their children, and the senior members of families spent their final years of living; it also used to be the room where the washing took place.

The Eastern Roman (Byzantine) floor plan of a house took on several variations of bay windows, the renowned *sahnisia*, a word deriving from Iranian *şah nişi* (the shah's throne) as well as all the surviving elements of Macedonian¹ and Balkan architecture as a whole, which has drawn on the Byzantine tradition. Big houses that were the first to be furnished with glass panes and wooden windows were called *kırk pencer*, i.e. forty windows.

Living rooms on raised floors within a hayati were usually more finely built.

The inner yard was the first enclosure to encounter when entering a house, usually located at the garden level. In that case, the often arched doorway, which frequently had a stone-built frame with two wooden door panels and hinges, would lead direct to the first floor or its staircase. The space allocated for the yard and its shape varied from one house to another. There was a square or rectangular cobbled area between 20 and 25m². Somewhere in it there used to be a staircase to the first storey, and on the fringes of the yard, there should be a space for the kneading trough, and the cellar. The word cellar derives from the Latin "cellarium". This is what people in the Byzantine era called the room used for storing food and keeping clothes, using a word that can be traced back to the Roman linguistic heritage. Under

¹ TRANSLATOR'S NOTE: The word *Macedonian* only refers to the predominantly Greek geographical region of Macedonia, (modern-day part of northern Greece, southern Scopje and south-western Bulgaria), not to any non-existent national group.

the loft, there was a specially-designed place to be used for piling unsplit wood for the fireplace and vines, tinder or spunk along with tree charcoal.

The façade of the house faces westwards, part of it protruding with a view to enabling inhabitants to monitor the oak two-panel doorway. The floor plan is designed on the principle that every room must be independent and also combine with the rest of the rooms. Thus, although there is a clear-cut vertical distinction between primary and secondary operations (the former take place on the storey, the latter in the yard and the ground floor), there is internal communication between these two areas thanks to a hub, around which all rooms are arranged. This hub comes into sight upon getting into the home through the low entrance.

Typical features include bay windows, a detached sun lounge raised over the roof communicating with a wooden staircase to the upper hayati, and heavy two-panel doorways made of horizontal and diagonal boards with large-headed nails. Furnishings of the day hours rooms include wooden fixed couches (*minderia*), built-in wardrobes (*mousandres*), and sparse mobile furniture. At the fireplace there is a semi-circular chimney.

The summer stay room (*camekân*) is slightly raised with openings to the street and the hayati. On the roof is a sun lounge. In Ottoman and Jewish houses there are supporting arches. The Sarafoglou mansion is a classic example of Beroean architecture.

The early stage of the mansion dates back to the 18th century, A. Campouronicos, G. Petras and C. Sarafoglou having been its successive proprietors. In the second half of the 19th century the mansion assumes the image of a wealthy urban residence with several rooms and remarkable internal decoration, which was removed during the First World War by Entente officers.

The Sarafoglou mansion occupies a dominant position in a typical development area spreading around the post-Byzantine church of Panagia² Baltessine. The main entrance leads to a large pebble-paved indoor yard, featuring geometric patterns. On the storey, rooms open up towards a spacious hall with elevated galleries on both sides and a conservatory next to the yard. Another feature of the building is that its cobbled patio is preserved.

² TRANSLATOR'S NOTE: The Virgin Mary / Theotocos.

Interior spaces of such houses are typically comfortable and lavishly decorated. The general pattern of a floor plan is a rectangle turning into a Γ or a Π shape. Their hub, their main cell, is the so-called *triclinos*, a unified room with three settees/beds arranged in a Π shape, a two-pillar structure ending in three small covered arches, an anteroom and the bare essentials. What is important is that Byzantine and post-Byzantine homes had discovered the versatility of space, a notion similar to the Japanese one, which modern architecture tends to adopt anew. This very room, once bedspreads or sofa throws were changed, became the night slumber room. By putting away all chattels into the built-in wardrobes, the room was tidied and could serve as a reception hall, a living room or whatever comes to your mind. Besides these, the *hayati*, a staple of our architectural tradition, was the place where families spent half their time in summer, whereas the *triclino* was reserved for the winter. Under the windows, towards more solar access and with a better view lay the low couches (*minderia*) covered with colourful textiles and cushions, so creating niches for chatting and enjoying the vista; the equivalent place to be found in Yugoslavian architecture is called *divanhanas* and is similar to a Bulgarian *kyosk*, a Turkish *divan* or an Albanian *dyshekllek*. All these kiosks are adorned by small wooden posts and wood-cut balusters.